

KOMMISJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Årsberetning 2006

A decorative graphic element consisting of a light green, flowing, ribbon-like shape that curves upwards and then downwards, resembling a stylized 'S' or a ribbon.

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol

Innholdsfortegnelse:

Gjenopptakelseskommisjonens virksomhet og sammensetning	2
Generelt om Gjenopptakelseskommisjonen	3
Sakene og saksbehandlingen	4
Muntlig høring	7
Etterforskningsbistand	7
Kommisjonens virksomhet for øvrig	8
Aktuelle avgjørelser	9

KOMMISSJONEN FOR
GJENOPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Årsberetning 2006

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol.

Gjenopptakelseskommisjonens virksomhet og sammensetning:

Gjenopptakelseskommisjonen er opprettet ved revisjon av straffeprosessloven kapittel 27. Lovendringen trådte i kraft fra 1. januar 2004. Kapitlet er senere endret ved lov 30. juni 2006 nr. 53, med virkning fra 1. juli 2006.

Kommisjonens medlemmer er oppnevnt av Kongen i statsråd og har fem faste medlemmer og tre varamedlemmer. Lederen, nestlederen og ett av medlemmene skal ha juridisk embetseksamen. Lederen oppnevnes for en periode på fem år, medlemmene for en periode på tre år.

Kommisjonens sammensetning er slik:

Leder: Janne Kristiansen

Nestleder: Ann-Kristin Olsen, fylkesmann i Vest-Agder

Medlemmer: Vidar Stensland, lagdommer i Hålogaland lagmannsrett
Svein Magnussen, professor i psykologi ved Universitetet i Oslo
Anne Kathrine Slungård, markedsdirektør i Entra Eiendom

Varamedlemmer: Helen Sæter, tingrettsdommer i Fredrikstad tingrett
Øystein Mæland, divisjonsdirektør ved Ullevål universitetssykehus
Erling O. Lyngtveit, advokat og forsvarer

Gjenopptakelseskommisjonens leder er også ansatt på heltid som leder for sekretariatet. Hun har tidligere arbeidet som advokat og forsvarer. For øvrig består sekretariatet av ti ansatte hvorav åtte er utredere. Tre av utrederne har politifaglig bakgrunn og fem er jurister. Utrederne har erfaring fra blant annet Kripos, Rettsmedisinsk institutt, Innsynsutvalget, Sivilombudsmannen, Justisdepartementet, advokatvirksomhet og domstolene. Sekretariatet har også to sekretærer, og det har sine kontorer i Teatergata 5 i Oslo.

Generelt om Gjenopptakelseskommissjonen:

Kommissjonen er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt som begjærer gjenopptakelse av en rettskraftig dom, skal få ny behandling av sin sak i retten. Dersom kommissjonen beslutter en dom gjenopptatt, skal saken henvises til ny behandling ved en annen domstol enn den som avsa dommen.

Gjenopptakelseskommissjonen bestemmer selv sin arbeidsmåte og kan ikke instrueres om utførelsen av den myndighet den er gitt. Medlemmene skal ikke delta i behandlingen av en sak dersom de er inhabile etter reglene i domstolloven. Når en dom i en straffesak er begjært gjenopptatt, skal kommissjonen foreta en objektiv vurdering av om vilkårene for gjenopptakelse er oppfylt.

Domfelte kan kreve gjenopptakelse av en rettskraftig dom i en straffesak hvis:

- Det er nye bevis eller nye omstendigheter som kan være egnet til å føre til frifinnelse, anvendelse av en mildere strafferegel eller vesentlig mildere straff.
- En internasjonal domstol eller FNs menneskerettskomité i sak mot Norge har kommet til at avgjørelsen eller saksbehandlingen er i strid med folkeretten, slik at det er grunn til å regne med at en ny behandling av straffesaken vil føre til et annet resultat.
- Noen som har hatt sentral befattning med saken, har gjort seg skyldig i en straffbar handling som kan ha hatt innvirkning på dommen til skade for domfelte.
- En dommer eller et lagrettedmedlem som behandlet saken var inhabil, og det er grunn til å anta at det kan ha hatt betydning for avgjørelsen.
- Høyesterett har fraveket en lovtolkning som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen bygger på.
- Det foreligger særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny.

Begjæring om gjenopptakelse må leveres skriftlig. Det er ingen frist for å begjære gjenopptakelse. Kommissjonen har plikt til å veilede den som ber om å få sin sak behandlet på nytt. Kommissjonen har selv ansvaret for at alle relevante opplysninger i saken kommer frem. Det vil i de fleste sakene bli opprettet direkte kontakt og dialog med den enkelte. Når særlige grunner foreligger, kan den som begjærer gjenopptakelse få oppnevnt forsvarer på det offentliges bekostning. Kommissjonen kan også oppnevne bistandsadvokat for fornærmede etter straffeprosesslovens alminnelige regler så langt de passer.

Gjenopptakelseskommissjonen sørger for at det blir foretatt en grundig utredning av sakens faktiske og rettslige sider, og kan innhente opplysninger på den måten den anser hensiktsmessig.

Kommissjonen kan innkalle siktede og vitner til samtaler eller formelle avhør. Den kan avholde muntlige høringer eller begjære bevisopptak for retten. Videre kan det fremmes begjæring til retten om personundersøkelse, observasjon og bruk av tvangsmidler. Kommissjonen kan gi utleveringspålegg, oppnevne sakkyndige og foreta gransking. Sakene utredes av sekretariatets egne utredere, men i særlige tilfelle kan kommissjonen be påtalemyndigheten om å foreta nærmere angitte etterforskningsskritt.

Begjæringene avgjøres av den samlede kommissjonen, men kommissjonens leder/nestleder kan forkaste begjæring som etter sin art ikke kan gjenopptas, som ikke inneholder noen gjenopptakelsesgrunn etter loven eller som åpenbart ikke kan føre frem.

Dersom kommissjonen beslutter en dom gjenopptatt, skal saken henvises til ny behandling ved en domstol som er sideordnet den som avsa dommen. Dette betyr:

- Er dommen avsagt av tingretten (tidligere herreds – eller byretten), sender kommisjonen saken til lagmannsretten, som utpeker en tingrett for ny behandling.
- Er dommen avsagt av lagmannsretten sendes saken til Høyesteretts kjæremålsutvalg, som utpeker en lagmannsrett for ny behandling.
- Er dommen avsagt av Høyesterett behandles saken på nytt av Høyesterett.

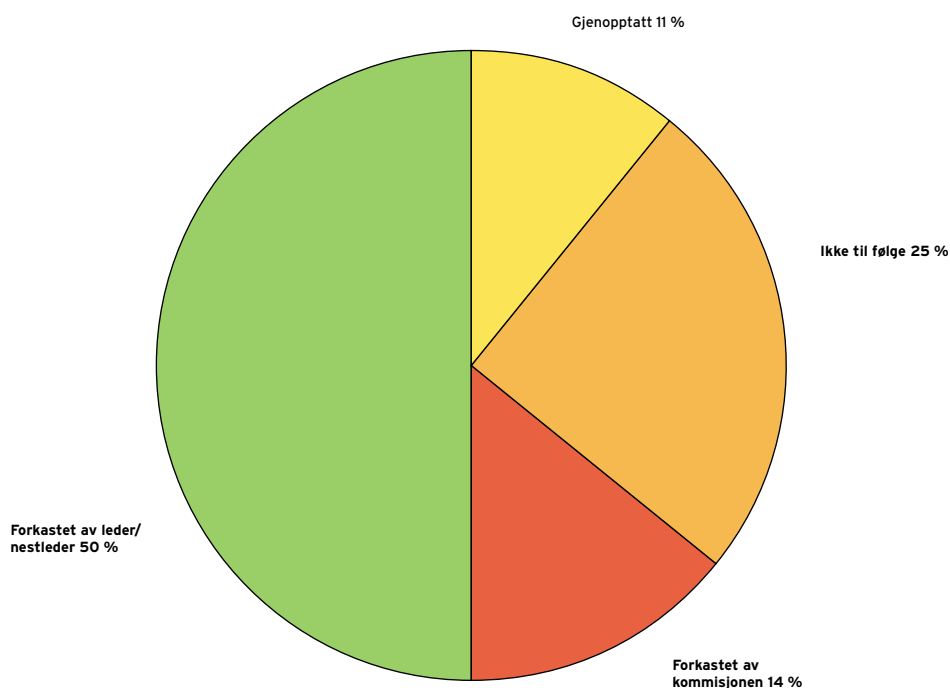
Sakene og saksbehandlingen:

Kommisjonen har i løpet av året avholdt 15 møter over 22 møtedager. I tillegg har kommisjonen hatt høring i Torgersensaken over 4 dager. Antall mottatte begjæringer har gått ned i forhold til oppstartsåret, men har steget i forhold til 2005. Kommisjonen har mottatt 173 begjæringer om gjenopptakelse i 2006, mot 140 i 2005 og 232 i 2004. Det er i 2006 avsluttet til sammen 144 saker, hvorav 118 er realitetsbehandlet. Av disse 118 realitetsbehandlede begjæringene er 13 henvist til retten for ny behandling, mens 29 ikke er tatt til følge. De resterende 76 sakene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem. Blant de 13 henviste sakene har det vært dissens i 3, og blant de 29 sakene der begjæringene ikke ble tatt til følge har det vært dissens i 2. Kommisjonens avgjørelser om å forkaste begjæringene har vært enstemmige.

De øvrige 26 sakene som er avsluttet, er avvist på formelt grunnlag fordi de ikke ligger innenfor kommisjonens mandat. Dette er for eksempel begjæringer om gjenopptakelse av sivile dommer. Enkelte av begjæringene er også trukket av forskjellige årsaker. Fullstendig oversikt over antall innkomne begjæringer og avsluttede saker i 2006 fremkommer av tabellen nedenfor:

Tekst	Mottatt	Avsluttet	Gjenopptatt	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Avvist															
							Generelle henvendelser	Manglende skriftlig begjæring/trukket	Til orientering	Utenlandsk dom	Manglende rettslig interesse	Henlagte saker	Sivile saker	Forvaltningsvedtak	Begjæring om etterforskning	Forelegg	Anonym	Anmodning om info				
Generelt		1						1														
Generelt	2																					
Sedelighet	24	28	1	7	6	14																
Vold, trusler	50	38	5	10	5	14		4			1											
Narkotika	26	16	3	3		9																
Vinning	24	21	3	7	4	6		1														
Diverse forbrytelser	10	8	1	1		4		1	1													
Diverse forseelser	21	17		1		12		4			1											
Midlertidig avgj.	1	1																				
Henlagte saker	1	1										1										
Inndragning eller mortifikasjon		1				1																
Henvendelser	9	9			1		1		1												2	4
Forelegg	1	1																		1		
Sivile saker	4	2										2										
Annet om fagsaker																						
Totalt	173	144	13	29	16	60	1	11	2	1	1	1	2	0	0	1	2	4				

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetsbehandlede sakene i 2006:

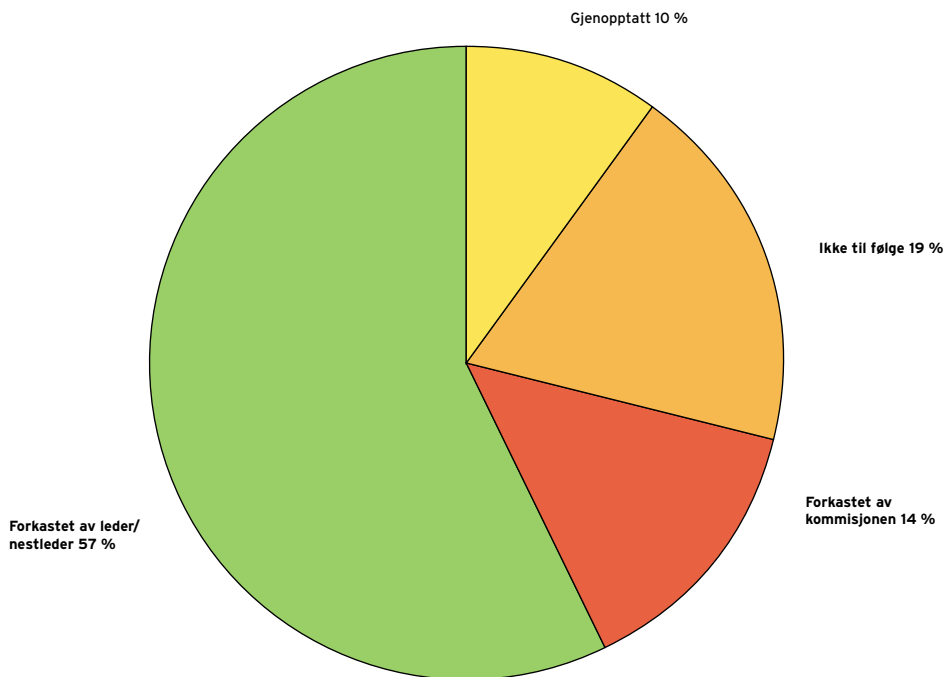

Siden oppstarten av virksomheten 1. januar 2004 har kommisjonen til sammen mottatt 545 begjæringer og 334 av sakene er avsluttet. Til sammen 26 er henvist til retten og 48 er ikke tatt til følge. 178 av sakene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem, mens resten, 82 saker, er avvist på formelt grunnlag.

Tabell over de totale tall for kommisjonens tre første virkeår fremgår da som følger:

Tekst	Mottatt	Avsluttet					Avvist											Anmodning om info					
			Gjenopptatt	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Generelle henvendelser	Manglende skriftlig begjæring/trukket	Til orientering	Utenlandsk dom	Manglende rettslig interesse	Henlagte saker	Sivile saker	Forvaltningsvedtak	Begjæring om etterforskning	Forelegg	Anonym						
Generelt	3	3					1	1	1														
Generelt	4	2					1	1															
Sedelighet	101	64	8	15	8	30		2	1														
Vold, trusler	137	76	6	12	9	39	1	7	1											1			
Narkotika	63	35	4	3	3	21		2		2													
Vinning	79	39	4	12	6	14		3															
Diverse forbrytelser	35	18	1	2	3	9		1	1		1												
Diverse forseelser	70	48	3	4	6	28		6			1												
Midlertidig avgj.	1	1																					
Henlagte saker	10	10													9							1	
Inndragning eller mortifikasjon	1	1				1																	
Henvendelser	15	13			1		3	1	2													2	4
Forelegg	4	4																			4		
Sivile saker	21	19													19								
Annet om fagsaker	1	1														1							
Totalt	545	334	26	48	36	142	6	24	6	2	3	9	19	1	1	4	3	4					

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetsbehandlede sakene i 2004, 2005 og 2006:

Kommisjonens leder eller nestleder har myndighet til å forkaste de begjæringene som åpenbart ikke kan føre frem, og et stort antall begjæringer er også i 2006 forkastet av leder/nestleder. Dette henger først og fremst sammen med at sekretariatet mottar relativt mange gjenopptakelsesbegjæringer som i realiteten er rene anker, og sekretariatet har satt mye inn på å forsøke å «sile ut» disse så raskt som mulig. Dette er helt nødvendig for å bruke kommisjonens samlede ressurser på en best mulig måte på saker som krever en nærmere utredning.

Sakstilfanget har de tre første årene vært betydelig større enn forventet ved opprettelsen av kommisjonen, og antallet innkomne begjæringer om gjenopptakelse ligger fremdeles over det lovgiver la til grunn. Det er et viktig mål å komme à jour med restansene. Kommisjonen har en selvstendig utredningsplikt, noe som kan kreve et betydelig arbeid i saker av noe større omfang. Dette arbeidet er ressurskrevende, samtidig som det er en helt sentral del av sekretariatets oppgaver og kanskje den vesentligste begrunnelsen for opprettelsen av kommisjonen. Flere av de sakene som utgjør kommisjonens restanse må fremdeles forventes å kreve en del utredning.

For å nedarbeide restanser og søke å medvirke til en effektiv saksavvikling, har kommisjonen fastsatt tentative tidsfrister for saksbehandlingens enkelte ledd. Større saker vil likevel kreve mer tid enn disse fristene legger opp til, og tidsfristene skal under enhver omstendighet ikke gå ut over kvaliteten av kommisjonens arbeid. Allerede i første virkeår ble staben i sekretariatet styrket med tre årsverk, og den er styrket med ytterligere to utredere f.o.m. høsten 2006.

Oppnevning av forsvarer for domfelte kan også i noen utstrekning spare sekretariatet for en del arbeid knyttet til veiledning og utredning. Loven gir kommisjonen adgang til å oppnevne forsvarer for domfelte når særlige grunner foreligger. Følgelig må det foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om forsvarer skal oppnevnes. I praksis har kommisjonen oppnevnt forsvarer når det er grunn til å anta at domfelte kan være strafferettslig

utilregnelig, idet han da vil ha krav på forsvarer på ethvert trinn av saken. For øvrig har forsvarer vært oppnevnt i særlig omfattende eller kompliserte saker, eller hvis domfelte bor avsides, slik at det vil være særlig ressurskrevende for sekretariatet å gi en forsvarlig veiledning av domfelte. En forsvareroppnevning vil i slike tilfeller også kunne bidra til at saken lettere blir forsvarlig utredet. Oppnevningen blir i de fleste tilfeller begrenset til et bestemt antall timer, for eksempel for å gi en nærmere begrunnelse for begjæringens rettslige og faktiske grunnlag. Også i de større eller kompliserte sakene er det blitt satt et slikt tak, som kan revurderes ved behov.

Kommisjonen har f.o.m. 1. juli 2006 hatt hjemmel til å oppnevne bistandsadvokat etter reglene i straffeprosessloven § 107 a flg. Dette har særlig vært aktuelt i forbindelse med avhør av fornærmede i sedelighetssaker.

Muntlig høring:

Kommisjonen har i 2006 hatt sin første muntlige høring i medhold av straffeprosessloven § 398 første ledd, siste pkt. Dette var en del av saksforberedelsen i Torgersensaken. Høringen var begrenset til å gjelde deler av tre tekniske bevis, - barnålbeviset, tannbittbeviset og avføringsbeviset, og ble gjennomført i tiden 27. – 30. mars 2006. Høringen ble avholdt i kommisjonens lokaler og administrert av kommisjonens leder, Janne Kristiansen. Fra kommisjonen deltok for øvrig fungerende nestleder Helen Sæter, Svein Magnussen, Vidar Stensland, Anne Kathrine Slungård, Øystein Mæland og Erling O. Lyngtveit. Domfelte var til stede sammen med sin forsvarer, advokat Erling Moss, og professor Ståle Eskeland. Påtalemyndigheten var representert ved førstestatsadvokat Jørn Sigurd Maurud og statsadvokat Anne Katteland.

Under høringen ga professor Rune Halvorsen Økland og professor Kåre Venn forklaring i forbindelse med barnålbeviset. Professor David Senn (USA), professor David Whittaker (UK), seniorforsker Per Flood og professor Tore Solheim ga forklaring i forbindelse med tannbittbeviset. Professor Per Brandtzæg ga forklaring i forbindelse med avføringsbeviset. Høringen ble i sin helhet tatt opp med lyd og bilde.

Den muntlige høringen var et bidrag til sakens opplysning for kommisjonen, og gjennom høringen fikk både sakens parter og kommisjonens medlemmer anledning til å stille de sakkyndige spørsmål. Høringen ble holdt for åpne dører, slik at den også innebar en anledning for allmennheten til å få et innblikk i de sakkyndiges vurderinger. Erfaringen med muntlig høring var i all hovedsak god. Samtidig la den beslag på relativt store ressurser, både mht. tidsbruk og midler. Det må derfor foretas en kritisk vurdering av hvilke saker som egner seg for høring.

Etterforskningsbistand:

Etter straffeprosessloven § 398 første ledd skal kommisjonen av eget tiltak sørge for sakens opplysning. I praksis er dette arbeidet i første rekke lagt til sekretariatets utredere, men enkelte andre løsninger kan også være aktuelle. Kort tid før jul i 2005, mens Fritz Moens gjenopptakelsesbegjæring var under behandling i kommisjonen, ble det gjennom media kjent at en person, kort tid før han avgikk ved døden, hadde erkjent drapene på Sigrid Heggheim og Torunn Finstad.

Som en følge av disse nye opplysningene, ble det satt i gang politietterforskning i saken. Fra kommisjonens side ble det tatt kontakt med Trøndelag statsadvokatembeter og Sør-Trøndelag politidistrikt. Etter å ha drøftet den situasjonen som hadde oppstått med parallell politietterforskning og kommisjonsbehandling, ble det i samråd med førstestatsadvokaten og politidistriktet besluttet at den videre etterforskning i forbindelse med tilståelsen skulle skje i regi av kommisjonen.

Fra kommisjonens side ble det etter dette i samråd med riksadvokaten anmodet om etterforskningsbistand fra Kripos. Etter dette ble vesentlige deler av kommisjonens undersøkelser rundt tilståelsen utført av etterforskere fra Kripos, som arbeidet under ledelse av kommisjonens leder.

Kommisjonens virksomhet for øvrig:

På bakgrunn av kommisjonens forslag til lovendringer etter første virkeår ble det ved lov 30. juni 2006 nr. 53 foretatt enkelte endringer i straffeprosessloven kapittel 27. Som nevnt over, har kommisjonen nå fått hjemmel til selv å oppnevne bistandsadvokat for fornærmede. Andre endringer av særlig interesse er at det nå fremgår av loven at kommisjonens beslutninger om godtgjørelse til forsvarer og bistandsadvokat er endelige, og at når det er strengt nødvendig for å unngå fare for en alvorlig forbrytelse mot noens liv, helse eller frihet, kan kommisjonen nekte domfelte og forsvareren innsyn i opplysninger.

Samarbeidet med kommisjonene i England og Skottland har fortsatt, og den 4. – 5. mai 2006 ble det avholdt et «tripartite seminar» for de tre kommisjonene i Oslo. Erfaringene fra høringen i den norske kommisjonen var ett av temaene, og det ble også gitt en orientering om det norske barnedødsårsaksprosjektet.

Kommisjonens leder har orientert justisministeren hvert halvår om virksomheten i kommisjonen og hatt ytterligere kontakt med Justisdepartementets politiske ledelse.

Av andre gjøremål nevnes leders deltakelse på justisministerens etatslederkonferanse, og avgivelse av høringsuttalelse til Justisdepartementets notat vedrørende hurtigere behandling av straffesaker.

Kommisjonens leder har ellers drevet utadrettet virksomhet, bl.a. i form av orienteringsmøter for Justiskomiteen, og leder har innledet på to regionale samlinger i forbindelse med domstolenes visjonsprosjekt.

Kommisjonens hjemmeside blir fortløpende oppdatert med informasjon om kommisjonen og dens arbeid på www.gjenopptakelse.no. Der legges det ut et resymé av de saker som antas å være av særlig interesse, bl.a. saker som henvises til ny behandling i retten.

Aktuelle avgjørelser:

I årsberetningene for 2004 og 2005 har kommisjonen inntatt kortversjoner av alle saker som kommisjonen har henvist til ny rettslig behandling. Kommisjonen har for 2006 besluttet ikke å gjengi avgjørelser som er henvist utelukkende fordi domfelte i ettertid har vist seg å være strafferettslig utilregnelig. I stedet omtales Torgersensaken, som antas å ha offentlig interesse selv om den ikke ble henvist. Torgersensaken og Moensaken er inntatt i fulltekst på kommisjonens hjemmeside, www.gjenopptakelse.no.

* * * * *

1. (200500127)

En mann ble i 2004 dømt til fengsel i 75 dager for legemsbeskadigelse og skadeverk. Domfellelsen for legemsbeskadigelse ble begjært gjenopptatt etter at en person som ikke tidligere hadde vært inne i saken, hevdet å ha slått fornærmede på det aktuelle tidspunkt.

Kommisjonen foretok avhør av denne personen, som erkjente å ha slått fornærmede. Videre ble det innhentet legejournal som viste at vedkommende i det aktuelle tidsrom hadde blitt behandlet for skader forenlig med det oppgitte hendelsesforløpet. Også andre vitneobservasjoner innhentet tidligere i saken, støttet forklaringen hans.

Påtalemyndigheten ble foreholdt resultatet av kommisjonens utredning, og sluttet seg til begjæringen om gjenopptakelse.

Kommisjonen anså at det forelå nye bevis som syntes egnet til frifinnelse for legemsbeskadigelsen, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3. Saken ble henvist til retten for ny behandling.

Etter ny behandling avsa tingretten frifinnende dom for legemsbeskadigelsen.

2. (200400070)

En av de domfelte i den såkalte «Karolisaken» – takstmannen – begjærte gjenopptakelse for Gjenopptakelseskommisjonen. Han var i 1991 dømt til fengsel i 2 år og 6 måneder for medvirkning til grove bedragerier av en bank. Han var også idømt et erstatningsansvar på kr 21 millioner. Begjæring om fornyet behandling, subsidiært anke og en senere begjæring om gjenopptakelse førte ikke frem.

Dommen gjaldt grove bedragerier av banken med til sammen kr 25 100 000, og i alt fire personer ble dømt for medvirkning til bedrageriene, eller deler av disse. En av de tiltalte ble frifunnet for medvirkning til grovt bedrageri, men dømt for dokumentfalsk. Imidlertid ble dommen etter anke opphevet for hans vedkommende, og han ble senere domfelt for medvirkning til grove bedragerier og dokumentfalsk.

Banken hadde ytt lån ved å utstede bankremisser til flere av de domfelte. Lånene var gitt dels uten sikkerhet, dels med sikkerhet i edelstener. Takstmannen hadde utferdiget takstbrev for edelstener med samlet pålydende kr 149 090 000. Retten la til grunn at han hadde utstedt takstpapirene uavhengig av de edelstenene som ble anskaffet og stilt som sikkerhet for lånene. Videre bygde dommen på at takstbrevene lå til grunn for utstedelsen av bankremisser med samlet pålydende 21 millioner kroner, at domfelte var klar over at takstbrevene skulle benyttes ved pantsettelse av edelstener, og at de skulle benyttes til bedrageri overfor långiver.

Kommisjonen utredet saken nærmere ved å foreta avhør av daværende hovedetterforsker samt påtaleansvarlig og aktor i saken. Videre ble det tatt avhør av takstmannens tidligere ektefelle. Det var i begjæringen også vist til at avhør av en långiver i Sverige, som en av de meddomfelte i Karolisaken hadde vært i kontakt med forut for det pådømte forhold, kunne kaste nytt lys over saken for takstmannens vedkommende. Derfor ble det også tatt avhør av denne långiveren samt av en svensk takstmann som hadde taksert edelstener som skulle være stilt som sikkerhet for dette lånet i Sverige. Det ble også gjort undersøkelser i Sverige omkring denne långiverens angivelige anmeldelse av den svenske takstmannen. Denne långiveren hadde i sin tur opptatt lån i et selskap som senere gikk konkurs, og det ble innhentet opplysninger om edelstenene fra konkursbehandlingen i dette selskapet.

Kommisjonen delte seg ved avgjørelsen i et flertall og et mindretall.

Kommisjonens flertall fant at det var grunnlag for å gjenoppta saken. Flertallet la vekt på at det etter rettskraftig dom ble kjent at svensk politi mens hovedforhandlingen pågikk i Norge, hadde tatt to avhør i Sverige av den svenske långiveren, som en av de medtiltalte tidligere hadde vært i kontakt med angående et lån. Långiverens politiforklaringer indikerte at denne medtiltalte i saken ved en anledning hadde vært involvert i en episode der edelstener av lavere verdi var blitt knyttet opp mot høyere takster. Domfelte, takstmannen i Karolisaken, hadde helt siden han første gang ble forevist de beslaglagte edelstenene hevdet at disse var noen andre enn de han takserte, og at noen følgelig måtte ha byttet om edelstenene etter takseringen. Videre at edelstener kunne ha blitt byttet om i løpet av den tiden han takserte dem. Långiverens politiforklaring kunne dermed være en indikasjon på at ombytting var denne medtiltaltes modus operandi, og måtte dermed etter flertallets syn åpenbart være av interesse for domfeltes forsvar.

Flertallet viste også til at den svenske takstmannen hadde vurdert de edelstenene som ble fremlagt ved låneopptaket i Sverige til å ha en verdi av SEK ca 30 millioner, og at dette viste at meddomfelte kunne disponere edelstener til betydelige verdier, noe som var en forutsetning for den domfeltes ombyttingsteori. I det avhøret kommisjonens utreder foretok av den svenske takstmannen opplyste han at det var mulig å skaffe edelstenspartier av en slik størrelse som beskrevet i domfeltes takster ned til 25 %, kanskje helt ned til 20 % av angitt takstverdi dersom det ble kjøpt større partier ved kilden. Etter flertallets syn var dette en omstendighet som kunne muliggjøre at meddomfelte disponerte edelstener av større verdi.

Flertallet fant at dersom forsvarerne under hovedforhandlingen hadde vært gitt innsyn i politiavhørene av den svenske långiveren, ville dette kunne ha foranlediget nærmere bevisføring omkring domfeltes – takstmannens – ombyttingsteori. Dette, sammenholdt med at domfeltes forhold inngikk i en svært omfattende og kompleks sak, der bevisførselen for så vidt gjaldt hans forhold relativt sett syntes å ha vært sparsom og domfeltes av ham var svært knapt begrunnet, særlig med hensyn til de subjektive straffbarhetsvilkår, gjorde at flertallet fant at den manglende fremleggelsen av disse avhørene var en ny faktisk omstendighet som innebar at vilkårene for gjenopptakelse iht. straffeprosessloven § 391 nr. 3 var oppfylt. Da kommisjonens flertall var kommet til at det var grunnlag for gjenopptakelse etter § 391 nr. 3, fant flertallet det ikke nødvendig å ta stilling til om vilkårene var oppfylt i medhold av straffeprosessloven § 392 annet ledd.

Mindretallet viste til at betydningen av de nye opplysninger og omstendigheter var påberopt i den tidligere begjæringen om gjenopptakelse som var fremsatt overfor retten og sluttet seg i det vesentlige til lagmannsrettens begrunnelse for hvorfor disse ikke gav grunnlag for gjenopptakelse. Det ble videre vist til at kommisjonens utreder hadde

foretatt et nytt avhør av långiveren som meddomfelte hadde vært i kontakt med, og at långiveren da hadde forklart at han ble bedratt av meddomfelte, og at også den svenske takstmannen etter hans syn hadde vært med på dette. Selv om det nok kunne stilles spørsmål ved långiverens nye forklaring, fant mindretallet at den i alle fall ikke styrket grunnlaget for gjenopptakelse.

Mindretallet fant under enhver omstendighet grunn til å kommentere enkelte forhold knyttet til den taksten som ble utferdiget i forbindelse med dette låneopptaket i Sverige. Dels var det gitt ulike opplysninger om den svenske takstens størrelse. I det ene politivhøret av långiveren ble det nevnt ca SEK 36 millioner. I et senere brev fra den svenske takstmannen til domfelte ble det nevnt ca SEK 30 millioner. Av dokumentene kommisjonen innhentet i forbindelse med konkursbehandlingen i selskapet långiveren selv optok lån i, fremgikk at den svenske takstmannen i 7 takstbrev hadde taksert edelstenene til en verdi av SEK 35 663 250. Mindretallet fant det meget tvilsomt om de pantsatte edelstenene kunne ha hatt en slik verdi. Dersom stenene som ble stilt som sikkerhet for lånet var verd drøye SEK 35 millioner, fant mindretallet det vanskelig å forstå hvorfor medtaltalte ikke satte mer inn på å få realisert pantet når det viste seg at avtalen om tilbakebetaling ikke ble overholdt. Etter det långiver forklarte var lånet på SEK 4 millioner, slik at en realisering av edelstener til en verdi av SEK ca 35 millioner burde ha innbrakt långiver full dekning av sitt utestående, og selv med renter og omkostninger burde realisasjonen innebære at det også ble et solid overskudd til medtaltalte. I stedet synes han å ha latt pantet gå inn i konkursboet. Dersom edelstenene var kjøpt for 20 – 25 %, ville meddomfeltes brutto tap ved ikke å få realisert disse stenene kunne være ca SEK 7 – 8,75 millioner. Dokumentene fra bobehandlingen i Sverige viser dessuten hvilke forsøk som ble gjort på å selge edelstenene. Salgsforsøkene synes å vise at edelstenene var vanskelig å realisere, og de synes ikke å underbygge at edelstenene hadde en verdi i nærheten av de svenske takstene på til sammen SEK 35 663 250. Etter en samlet vurdering kunne mindretallet ikke se at det forelå nye omstendigheter eller bevis som syntes egnet til frifinnelse, avvising eller til anvendelse av en mildere strafferegel eller en vesentlig mildere rettsfølge, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3. Domfeltes anførsler vedrørende straffeprosessloven § 392 annet ledd syntes å være knyttet til de samme momenter som for begjæringen etter § 391 nr. 3. Kommisjonens mindretall viste derfor til drøftelsen under straffeprosessloven § 391 nr. 3 og uttalte at mindretallet heller ikke kunne se at det var grunnlag for gjenopptakelse etter § 392 annet ledd.

Saken ble etter dette henvist til retten for ny behandling hva angår denne domfelte, takstmannen.

Etter ny behandling opprettholdt tingretten domfellelsen. I skrivende stund er avgjørelsen ikke rettskraftig.

3. (200500047)

En mann ble i Agder lagmannsrett i 1992 dømt til fengsel i 2 år og 6 måneder for utuktig omgang ovenfor to barn under 14 år; en fosterdatter og datter. I tillegg til å bli domfelt for utuktig omgang med barn under 14 år, jf. straffeloven § 195, ble han også dømt for daværende straffelov § 207; for å hatt utuktig omgang med slektning i nedstigende linje.

Domfelte begjærte i april 2005 gjenopptakelse av den del av dommen som gjaldt overgrep mot datteren. Domfelte viste til at en ny farskapstest viste at han ikke var hennes biologiske far. I tillegg anførte domfelte blant annet at det var dårlig etterforskning i saken som gjaldt datteren og at det ikke var noen tegn på at hun hadde vært utsatt for overgrep.

Kommisjonen fant at vilkårene for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 var til stede i forhold til overtredelse av straffeloven § 207. Det var en ny omstendighet at domfelte ikke var hennes biologiske far.

Saken ble derfor gjenopptatt slik at skyldspørsmålet kunne bli prøvet på nytt hva gjaldt denne posten. Begjæringen for øvrig ble ikke tatt til følge da kommisjonen ikke kunne se at det forelå nye omstendigheter eller bevis som var egnet til frifinnelse eller andre særlige forhold som gjorde det tvilsomt om dommen for øvrig var riktig.

Etter at kommisjonens avgjørelse forelå trakk domfelte begjæringen om gjenopptakelse tilbake, og Høyesteretts kjæremålsutvalg hevet saken. Dommen ble dermed stående.

4. (200500169)

En mann ble i tingretten i 2004 funnet skyldig i en overtredelse av straffeloven § 162 første og annet ledd, jf. femte ledd (grov narkotikaforbrytelse - oppbevaring av heroin) og en overtredelse av straffeloven § 162 første ledd, jf. femte ledd (narkotikaforbrytelse – overlevering av heroin). Straffen ble satt til fengsel i 1 år og 8 måneder.

Domfelte anket tingrettens dom til lagmannsretten, der bare det alvorligste forholdet ble henvist til ankebehandling. Lagmannsretten avsa dom der han igjen ble funnet skyldig i grov narkotikaforbrytelse. Straffen ble satt til fengsel i 2 år, og omfattet forholdet som var rettskraftig avgjort ved tingrettens dom.

Domfelles far, som også var domfelt i saken, ble senere frifunnet. Frifinnende dom ble avsagt uten hovedforhandling etter at Høyesterett hadde opphevet lagmannsrettens dom for farens del, og etter at påtalemyndigheten hadde besluttet å frafalle forfølgningen mot faren for de forhold som ble opphevet av Høyesterett.

Under henvisning til påtalemyndighetens frafall av forfølgningen og den senere frifinnelsen av faren, ble dommen mot sønnen begjært gjenopptatt. Det ble vist til at dette utgjorde en ny omstendighet egnet til frifinnelse av sønnen, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3. Det ble også vist til at lagmannen under sin rettsbelæring uttalte at man vanskelig kunne tenke seg å svare ja på skyldspørsmålet for sønnens del, hvis man frifant faren for forholdet.

Kommisjonen utredet saken nærmere ved å kontakte lagmannen samt de øvrige forsvarere vedrørende innholdet av rettsbelæringen. Undersøkelsene ga indikasjoner på at rettens administrator hadde uttalt seg om sammenhengen mellom bevisvurderingen for faren og sønnen. I lagmannsrettens dom var det også uttalelser om en slik sammenheng mellom farens og sønnens narkotikavirksomhet, og at faren hadde en "lederposisjon og bestemmende innflytelse".

Etter kommisjonens syn utgjorde Høyesteretts avgjørelse sammenholdt med den senere frifinnende dommen mot faren, en ny omstendighet i saken. Ved vurderingen av om denne nye omstendighet var egnet til frifinnelse av sønnen, delte kommisjonen seg i et flertall og et mindretall.

Flertallet fant at skyldspørsmålet for den grove narkotikaforbrytelsen, som var pådømt i lagmannsretten, burde prøves på ny. Flertallet forutsatte at påtalemyndigheten i sin tid foretok en vurdering av bevisene i saken mot faren før straffeforfølgningen mot ham ble frafalt. Betydningen av dette var at man, når man vurderte skyldspørsmålet for sønnens del, måtte se helt bort fra den forbindelse mellom far og sønns forhold som

lagmannsretten la til grunn i sin bevisvurdering. Dette ledet igjen til at det var en rimelig mulighet for at også sønnen ville bli frifunnet for forholdet.

Kommisjonens mindretall var ikke enig med flertallet i at man måtte se helt bort fra forbindelsen mellom far og sønn etter at dommen mot faren ble opphevet. Mindretallet viste blant annet til at faren fortsatt var kjent skyldig i en ikke ubetydelig befatning med narkotika.

5. (200600062)

En mann hadde fått i oppdrag av en nabo å frakte et kjøretøy til utlandet. Det viste seg at kjøretøyet var stjålet, og mannen ble dømt for heleri. Domfelte hevdet i retten at han ikke forsto at kjøretøyet naboen ba han frakte til utlandet var stjålet, men ble ikke trodd på dette. Domfelte ble derfor dømt til fengselsstraff samt dømt til å betale erstatning til forsikringsselskapet hvor kjøretøyet var forsikret.

Naboen ble også tiltalt for heleri av det samme kjøretøyet, og saken ble avgjort i en senere rettssak. Naboen hadde fått i oppdrag av en person å skaffe noen til å frakte kjøretøyet ut av landet. Naboen ble imidlertid frikjent idet retten fant at han var i god tro ved at han ikke forsto at kjøretøyet var stjålet da han videreformidlet kjøreoppdraget til domfelte.

Kommisjonen fant at den frikjennende dommen mot naboen var en ny omstendighet, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3. Det at domstolen fant at naboen var i god tro da han videreformidlet kjøreoppdraget til domfelte tilsa at det var en rimelig mulighet for at også domfelte, som fikk oppdraget av naboen, var i god tro.

Kommisjonen tok derfor begjæringen om gjenopptakelse til følge.

6. (200400218)

En mann var deleier i et selskap som hadde et datter- og datterdatterselskap. Han lånte ut penger til datterdatterselskapet og krevde fradrag for disse utgiftene på selvangivelsen. Han hevdet at pengene var lånt til morselskapet som igjen hadde lånt pengene videre til datterdatterselskapet. Lånene var senere konvertert til aksjekapital. Aksjene solgte vedkommende senere med tap som han krevde fradrag for.

Ligningskontoret hevdet pengene var lånt direkte til datterdatterselskapet, som gikk konkurs. Fradrag på tapte fordringer er ikke fradragsberettiget, mens fradrag for tap ved salg av aksjer er det. Saken ble behandlet av ligningsnemnd og overlikningsnemnd. Begge la til grunn at pengene var lånt direkte til datterdatterselskapet og således var en fordring det ikke kunne kreves fradrag for.

Mannen ble for dette og andre forhold dømt til fengsel i 120 dager, hvorav 90 dager ble gjort betinget med en prøvetid på to år.

Mannen gikk så til sivil sak mot staten v/fylkesskattekontoret. I den sivile dommen fikk han medhold, det vil si retten kom til motsatt konklusjon av ligningsnemnd, overlikningsnemnd og straffedomstolen. Retten la til grunn at pengene var lånt til morselskapet og deretter lånt videre til datterdatterselskapet.

Kommisjonen fant at det forelå en "ny omstendighet" i saken, nemlig en ny dom som vurderte bevisene annerledes enn en tidligere dom. Hvis vurderingen av bevisene i den

sivile dommen legges til grunn, fant kommisjonen dette egnet til å føre til frifinnelse eller avvisning eller til anvendelse av en mildere strafferegel eller en vesentlig mildere rettsfølge i en ny straffesak.

Kommisjonen tok derfor begjæringen til følge.

7. (2006000152)

Tre menn, A, B og C, ble i mars 2002 dømt i Oslo tingrett for oppbevaring av 48,41 kilo amfetamin på et hotellrom i Kiel og forsøk på å innføre narkotikapartiet med ferje fra Kiel til Oslo. D ble i Oslo tingrett i oktober 2002 dømt for de samme narkotikaforbrytelsene. Samtlige domfelte anket til Borgarting lagmannsrett, som besluttet å forene sakene til felles behandling. D anket over straffutmålingen, mens de øvrige innga fullstendig anke. De øvrige tre forklarte seg for retten, mens D ikke ønsket å avgi forklaring. Retten tillot da at aktor leste opp Ds politiforklaringer. Forsvareren til B ba så om å få stille spørsmål til D. Rettsformannen minnet om at D hadde påberopt seg sin rett til ikke å avgi forklaring, og at det derfor ikke ville bli tillatt å stille direkte spørsmål til ham. Rettsformannen spurte likevel D om han nå ønsket å avgi forklaring, helt eller delvis. D meddelte at han fortsatt ikke ønsket å gi forklaring, heller ikke til det konkrete spørsmålet fra Bs forsvarer. I dom 23. mai 2003 frikjente lagmannsretten C og dømte B og D til fengsel i 9 år. A ble dømt til fengsel i 11 år. A og B anket til Høyesterett, som forkastet ankene i kjennelse 22. januar 2004 (Rt-2004-97).

A og B brakte saken inn for Menneskerettsdomstolen, og anførte at behandlingen av saken i lagmannsretten krenket deres rettigheter etter Menneskerettskonvensjonens artikkel 6(1) og 6(3) (d).

I Menneskerettsdomstolens avgjørelse av 9. november 2006 uttalte domstolen uttalte seg først om hensynene bak myndighetenes forpliktelse til å forsøke så langt som mulig («every reasonable effort») å sikre tilstedeværelsen av et vitne. Under henvisning til tidligere avgjørelser uttalte Domstolen at tilstedeværelsen av et vitne er en forutsetning for forsvarerens muligheter til å konfrontere vitnet. Den påpekte imidlertid at det også må foreligge en egnet og tilfredsstillende («proper and adequate») adgang til å utspørre vitnet.

Domstolen viste til at inntil aktor hadde lest opp Ds politiforklaringer, var klagerne ikke under noe punkt i prosessen gitt muligheten til å krysseksaminere D. Den viste videre til at selv om rettsformannen etter opplesningen hadde fungert som mellommann mellom B som tiltalt og D - her som vitne, kunne det ikke sies at B var gitt en reell mulighet til å konfrontere D. Videre mente Domstolen at Ds rett til å nekte å besvare inkriminerende spørsmål, kunne ha blitt ivarettatt selv om klagerne var blitt gitt en mulighet til å utspørre ham direkte.

Domstolen hadde også merknader til lagmannsrettens tolkning av artikkel 6(1) og 6(3)(d), da denne syntes å ha innvirket på rettens behandling av saken. Den viste til at lagmannsretten under henvisning til at D var medtiltalt, fant at han dermed ikke var et vitne i artikkel 6s forstand. Lagmannsrettens behandling syntes derfor å være basert på forutsetningen om at begrensningene som følger av konvensjonen angående opplesning av politiforklaringer, ikke fikk anvendelse på politiforklaringer avgitt av en medtiltalt. Domstolen bemerket at en slik forståelse neppe er i samsvar med den autonome betydningen av begrepet «witness» som følger av Domstolens praksis. I henhold til denne, er det ikke relevant hvorvidt politiforklaringen er avgitt av et vitne eller en medtiltalt. Domstolen viste til at hvor en politiforklaring i avgjørende grad er med på å utgjøre

grunnlaget for en domfellelse, er det å anse som et bevis for påtalemyndigheten som innebærer at garantiene i artikkel 6(1) og 6(3)(d) kommer til anvendelse. Dette gjelder uavhengig av om forklaringene er gitt av et vitne i egentlig forstand, eller en medtilltalt. Domstolen viste til at Høyesteretts uttalelser i kjennelsen måtte forstås slik at Ds politiforklaringer hadde en avgjørende betydning på utfallet av saken.

Domstolen fant etter dette at klagerne ikke var gitt en egnet og tilfredsstillende mulighet til å bestride forklaringene som dannet grunnlag for domfellelsene. Den fant derfor at klagerne var nektet en rettferdig rettergang, og konkluderte med at det forelå en krenkelse av artikkel 6(1) og 6(3)(d).

B begjærte gjenopptakelse av straffesaken i november 2006. Det ble vist til Menneskerettsdomstolens avgjørelse, og anført at Norge som følge av dette har en klar folkerettslig forpliktelse til å besørge saken gjenopptatt.

Fra påtalemyndighetens side ble det anført at det ikke forelå nye bevis i saken som tilsa en gjenopptakelse, men at selve konvensjonsbruddet medførte at de domfelte måtte få saken prøvet på nytt.

Fra kommisjonens side ble det bemerket at straffeprosessloven § 391 nr. 2 b) bestemmer at en sak kan kreves gjenopptatt «når en internasjonal domstol (...) i sak mot Norge har funnet at saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen er i strid med en folkerettslig regel som Norge er bundet av, hvis det er grunn til å tro at saksbehandlingsfeilen kan ha innvirket på avgjørelsens innhold, og gjenopptakelse er nødvendig for å bøte på den skade som feilen har medført», og at det her er på det rene at Menneskerettsdomstolen i sin dom av 9. november 2006 fant at saksbehandlingen ved lagmannsrettens behandling av sakene mot A og B var i strid med konvensjonens bestemmelser om «fair trial», ved at de siktedes rett til krysseksaminasjon ble krenket. Når det gjeldt spørsmålet om det er grunn til å tro at saksbehandlingsfeilen kan ha virket inn på avgjørelsens innhold, viste kommisjonen til avsnitt 55 i EMDs avgjørelse i saken, der det heter «it must be presumed that D's depositions had a decisive influence on the outcome of the case». Når det videre måtte legges til grunn at siktede eller hans forsvarer ikke ble gitt noen reell adgang til å krysseksaminere D, fant kommisjonen at saksbehandlingsfeilen kunne ha virket inn på avgjørelsens innhold, og at det i det foreliggende tilfellet ikke kunne sees å foreligge andre muligheter til å bøte på den skade som hadde skjedd enn at saken ble gjenopptatt. Kommisjonen besluttet etter dette å ta begjæringen til følge.

8. (200500121)

En mann var i tingretten dømt for medvirkning til ran av to bensinstasjoner i 2004. Basert på forklaringen fra et ektepar som var hans bekjente, la tingretten til grunn at domfelte holdt vakt mens ekteparet begikk ranene. Det forelå ikke andre bevis mot domfelte.

Domfelte begjærte dommen gjenopptatt. Han fremla dokumentasjon for at det området der han skulle ha stått parkert med bil og holdt vakt under det første ranet, var avlåst.

Kommisjonen utredet saken. Det ble blant annet avhørt to nye vitner. Vitneforklaring, befarings- og øvrige undersøkelser viste at det var korrekt at domfelte ved det første ranet ikke kunne ha stått parkert og holdt vakt på det sted ekteparet hadde påvist. Dette ga grunn til å stille spørsmål ved denne delen av ekteparets forklaring. Et annet vitne forklarte seg slik at kommisjonen ikke kunne utelukke at domfelte befant seg et helt

annet sted da det andre ranet skjedde, slik domfelte selv hevdet. Også tekniske bevis (telefondata, bevegelser på konto m.v.) støttet opp om vitnets og domfeltes forklaring på dette punkt. Det forelå også forhold som kunne gjort det mulig for ekteparet å samordne sine forklaringer, noe tingretten hadde sett bort fra muligheten av.

Kommisjonens flertall (3 medlemmer) fant at kommisjonens utredning av saken hadde resultert i nye bevis som kunne ført til frifinnelse dersom de hadde foreligget for den dømmende rett. Saken ble gjenopptatt i medhold av straffeprosessloven § 391 nr. 3. Det ble særlig lagt vekt på at avhør av et nytt vitne sammenhold med tekniske bevis, støttet opp om domfeltes egen forklaring om at han befant seg et annet sted da det andre ranet fant sted. Dette tilsa gjenopptakelse av det dette ranet. Idet domfellelsen baserte seg på ekteparets forklaringer om domfeltes deltakelse i begge ranene, ble saken også gjenopptatt for det første ranets vedkommende.

Kommisjonens mindretall (2 medlemmer) fant at vilkårene for gjenopptakelse ikke var tilstede, fordi de nye opplysningene i saken ikke var av en slik art at de kunne ført til frifinnelse.

9. (200400044)

En mann ble i lagmannsretten i 2003 dømt til forvaring i 17 år med en minstetid på 9 år for drap. Dommen omfattet også andre forhold som var rettskraftig avgjort ved tingrettens dom. Etter anke fra påtalemyndigheten, fastsatte Høyesterett straffen til forvaring i 21 år med en minstetid på 10 år.

Domfelte begjærte gjenopptakelse av drapsdommen i februar 2004 og viste blant annet til at det forelå «falsk bevisføring, falske politirapporter og falske vitneforklaringer.»

Grunnlaget for drapstiltalen var at domfelte drepte en bekjent ved å sette en overdose heroin intravenøst på vedkommende eller forledet ham til å sette en slik dose på seg selv hvoretter han døde av heroinforgiftning. Det ble lagt til grunn at avdøde fikk i seg 1,7–1,8 gram heroin, og at den målte konsentrasjon av morfin i kroppen hadde en eksepsjonelt høy verdi som var 10–100 ganger mer enn det man så ved overdosedødsfall hos heroinmisbrukere. Lagmannsretten la til grunn at avdøde, uten selv å ville det, fikk en overdose som var så sterk at han forholdsvis snart forsto at han ville dø, dersom han ikke fikk hjelp. Som følge av dette gikk han til angrep på domfelte, som under hendelsen uttalte «Du har tabbet deg ut». Lagmannsretten fant grunn til å tro at dette utsagnet kunne ha vært ment å gjelde avdødes eventuelle tysting på domfelte. Lagmannsretten festet ikke lit til domfeltes forklaring om at han selv hadde tatt seg et skudd heroin slik at han sovnet, og at han etter noen minutter våknet og så at det var noe galt fatt med avdøde, som var blitt blå i ansiktet. Domfelte forklarte til retten at han forsto at avdøde hadde tatt en overdose, og at han derfor grep fatt i ham og prøvde å reise ham opp. Samtidig ristet domfelte kraftig i avdøde, ropte og ga ham en ørefik. Da domfelte forsto at han var død, bestemte han seg for ikke å ringe ambulanse, fordi han hadde narkotika i leiligheten og var redd for at politiet ville komme.

Domfelte hevdet blant annet at han ikke hadde noe motiv for å drepe vedkommende slik lagmannsretten la til grunn, og at det heller ikke var riktig at det var et motsetningsforhold mellom dem. Han mente også at retten la for mye vekt på forklaringen til et vitne som var til stede i leiligheten da handlingen fant sted, og som retten mente var troverdig. Domfelte viste også til at vedkommende hadde fått i seg en meget sterk overdose, og at det måtte stilles spørsmål ved om han i det hele tatt var i stand til å delta i en slåsskamp slik retten hadde lagt til grunn.

Under utredningen foretok kommisjonen avhør av hovedvitnet og av personen som leverte heroinen til vitnet. Begge hadde forklart seg for lagmannsretten. Det ble også fortatt avhør av to personer i avdødes bekjentskapskrets, herunder hans venninne. Disse var ikke avhørt tidligere. I tillegg ble vedkommende aktor for lagmannsretten og domfeltes daværende forsvarer avhørt. Kommisjonen innhentet også sakkyndig uttalelse fra Rättsmedicinalverket i Sverige, hvor det sentrale spørsmålet var avdødes mulighet for fysisk aktivitet etter inntak av en overdose heroin av en slik mengde som det her var tale om.

Kommisjonen vurderte om vilkårene for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 var til stede. Den fant at verken den nye uttalelsen fra Rättsmedicinalverket eller de nye vitneforklaringene var å anse som nye omstendigheter eller bevis som var egnet til å føre til frifinnelse eller til anvendelse av en mildere straffregel eller mildere rettsfølge. Det ble deretter vurdert om vilkårene for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 392 andre ledd var til stede. Denne bestemmelsen åpner adgang for gjenopptakelse «når særlige forhold gjør det tvilsomt om dommeren er riktig og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny». Kommisjonen presiserte innledningsvis at bestemmelsen er ment som en sikkerhetsventil, og selv om den ble endret i 1993 ved at ordet «meget» ble sløyfet foran «tvilsomt» er det fremdeles meningen at bestemmelsen skal praktiseres med varsomhet. I denne saken var det imidlertid flere forhold som tydet på at den avsagte dom kunne være uriktig.

Kommisjonen la ved sin vurdering betydelig vekt på uttalelsen fra Rättsmedicinalverket, som var innhentet i forbindelse med kommisjonens utredning. I uttalelsen heter det blant annet at «Det kan ifrågasättes om fysisk aktivitet över huvud är möjlig efter intag av en dos heroin som resulterar i en koncentration som den uppmätta.» Denne uttalelsen stemmer med domfeltes forklaring om at han forsto at avdøde hadde satt seg en overdose og at han grep fatt i ham, ristet ham og fiket til ham for å vekke ham opp. Det tilstedeværende vitnet forklarte at domfelte og avdøde satt og pratet sammen da domfelte plutselig og uten foranledning «hoppet på» avdøde og utbrøt «... du har driti deg ut.» Kommisjonen bemerket at domfelte var en erfaren heroinmisbruker, og at han måtte forstå at døden ville inntre raskt etter en heroindose på ca. 1,7 gram. Dersom han ønsket å ta livet av fornærmede var hans etterfølgende handlemåte uforståelig, idet han måtte vite at han ville oppnå ønsket resultat ved å forholde seg helt passiv. Dersom domfelte skulle ha et ønske om å ta livet av avdøde var det dessuten, etter kommisjonens vurdering, påfallende at han valgte å gjøre dette med et vitne til stede og i sitt eget hjem, med det resultat at han måtte låne en større bil av en tredje person for å frakte liket vekk.

Kommisjonen fant for øvrig ikke at det forelå opplysninger som sannsynliggjorde at domfelte hadde et motiv for å ta livet av avdøde. Ut fra hovedvitnets forklaring var det ikke noe ved den forutgående stemningen mellom domfelte og avdøde som tydet på at det var noe som brygget opp til en konflikt som skulle ende med drap. Slik kommisjonen så det, var det mer sannsynlig at domfeltes utsagn til avdøde om at han hadde «tabbet seg ut» refererte seg til at domfelte forsto at avdøde hadde satt seg en overdose, enn at utsagnet hadde sammenheng med at avdøde hadde tystet. Kommisjonen viser også til nye vitneforklaringer om at avdøde hadde gitt uttrykk for at han ikke orket tanken på at han skulle sone fengselsstraff. Det er i denne sammenheng på det rene at avdøde hadde en ubetinget dom på 1 år og 6 måneder som ikke var sonet, og at politiet hadde sendt ham innkalling til soning av denne dommen 3 dager før han døde.

På grunnlag av ovennevnte fant kommisjonen, etter en samlet vurdering, at kravet om «særlige forhold» i straffeprosessloven § 392 andre ledd var oppfylt, og at straffen som var idømt på 21 års forvaring var et tilstrekkelig tungtveiende hensyn som tilsa at

domfeltes skyld blir prøvd på nytt. Saken ble henvist til ny behandling i lagmannsretten hvor lagretten svarte nei på skyldspørsmålet. Lagrettens kjennelse ble satt til side av lagdommerne. Saken er i skrivende stund ikke endelig avgjort.

10. (200400198 – Fritz Moen)

Fritz Moen begjærte i 2004 gjenopptakelse av den såkalte Torunn-saken, som han ikke tidligere hadde fått gjenopptatt. Mens saken var til behandling i kommisjonen, tilsto en person – kort tid før han døde – å ha begått både dette og det såkalte Sigrid-drapet, som Moen ble frifunnet for i 2004.

Kommisjonen utredet den nye tilståelsen i saken med bistand fra Kripos som omtalt foran under overskriften «etterforskningsbistand». Påtalemyndigheten ga deretter uttrykk for at den ikke fant grunnlag for å motsette seg at saken ble gjenopptatt.

Kommisjonen fant at tilståelsen sammenholdt med resultatet av undersøkelsene rundt denne utvilsomt var et nytt bevis i straffeprosesslovens forstand. Kommisjonen fant videre at de nye bevis og omstendigheter som forelå i saken i forbindelse med denne tilståelsen, sammenholdt med bevissituasjonen i saken slik den ellers forelå, var egnet til å føre til frifinnelse av Fritz Moen for drapet på Torunn Finstad i 1977, og besluttet å ta begjæringen til følge.

Da Fritz Moen var avgått ved døden, skulle retten avsi frifinnende dom uten hovedforhandling, jf. straffeprosessloven § 400, femte ledd. Dette skjedde ved Borgarting lagmannsretts dom av 21. august 2006.

11. (200400071 – Fredrik Fasting Torgersen)

Fredrik Fasting Torgersen ble i Eidsivating lagmannsrett 16. juni 1958 dømt til fengsel på livstid, og i tilfelle løslatelse sikring i inntil 10 år. Torgersens anke ble forkastet av Høyesterett 1. november 1958. Han begjærte saken gjenopptatt i 1973. Lagmannsretten forkastet begjæringen 27. juni 1975. Høyesteretts kjæremålsutvalg forkastet kjæremål fra Torgersen 31. mai 1976. Torgersen begjærte på ny gjenopptakelse i 1997. Denne begjæringen ble forkastet av lagmannsretten 18. august 2000, og kjæremål fra Torgersen ble forkastet av Høyesteretts kjæremålsutvalg 28. november 2001. Torgersen begjærte gjenopptakelse for Gjenopptakelseskommisjonen 25. februar 2004, med endelig begrunnelse 5. april 2005. Påtalemyndigheten avga uttalelse 2. desember 2005. Gjenopptakelseskommisjonen avgjorde 8. desember 2006 at saken ikke skulle gjenopptas.

Kommisjonen gjennomgikk og vurderte alle sakens dokumenter fra 1957 og frem til avgjørelsen ble truffet. Som en del av saksforberedelsen hadde kommisjonen en muntlig høring over fire dager om enkelte av de tekniske bevis i saken, tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset.

Kommisjonen vurderte tre hovedgrunnlag for gjenopptakelse:

- Om det er nye bevis eller omstendigheter som synes egnet til å føre til frifinnelse, straffeprosessloven § 391 nr. 3.
- Om det er særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, straffeprosessloven § 392 annet ledd.
- Om tjenestemann i politi eller påtalemyndighet, aktor eller sakkyndig har gjort seg skyldig i straffbart forhold eller om det er avgitt falsk forklaring, straffeprosessloven § 391 nr. 1.

For så vidt gjelder vilkårene for gjenopptakelse etter § 391 nr. 3, fant kommisjonen at de mange fagpersoners delvis motstridende fortolkninger og konklusjoner vedrørende tannbittbeviset, var egnet til å skape usikkerhet med hensyn til i hvilken grad beviset knytter Torgersen til handlingen.

Kommisjonen fant ikke at avføringsbeviset ga grunnlag for gjenopptakelse, og viste særlig til bevisbildet omkring dette beviset, funn av avføring på åsted, offer, Torgersens turnsko, i hans lomme og fyrstikkeske, i tillegg til likhetstrekk mellom de ulike prøvene.

Heller ikke barnålbeviset ga grunnlag for gjenopptakelse. Selv om det ikke kunne fastslås genetisk identitet fant kommisjonen det klart mest sannsynlig at barnålene som ble funnet på Torgersen, stammet fra åstedet.

Kommisjonen vurderte også anførsler knyttet til enkelte vitner, åstedsbildet og spor på åsted, offer og på Torgersen, drapstidspunkt, mulig alibi og andre vitneobservasjoner om Torgersen og offerets bevegelser. Ingen av disse forhold ga grunnlag for gjenopptakelse. Kommisjonen pekte blant annet på at Torgersens forklaring om hva han foretok seg i tidsrommet rundt den tid drapet skjedde, motsies av vitneforklaringer som lagretten åpenbart festet lit til. Under rettssaken i 1958 pekte Torgersen også ut et vitne som den ukjente Gerd, som skulle ha vært med ham hjem den aktuelle natten. Han har mange år senere innrømmet at dette ikke var riktig. Lagretten har åpenbart lagt til grunn at Torgersen løy om dette under rettssaken og at dette har talt imot ham. Kommisjonen fant ikke grunn til å bedømme dette annerledes enn i 1958.

Kommisjonen konkluderte med at det ikke foreligger nye bevis eller omstendigheter som synes egnet til å føre til frifinnelse, når det samlede bevismateriale i saken vurderes i sammenheng.

Kommisjonen konkluderte videre med at når bevisene vurderes i sammenheng, foreligger det ikke særlige forhold som gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, jf. straffeprosessloven § 392 andre ledd. Det er heller ikke grunnlag for å fastslå at det foreligger straffbart forhold fra tjenestemenn i politi/påtalemyndighet, aktor eller sakkyndige, eller at noen bevisst ga falsk forklaring under rettssaken i 1958, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 1.

* * * * *

Postadresse: Postboks 8026 Dep, 0030 Oslo
Besøksadresse: Teatergt. 5
Telefon: 22 99 13 70
Telefaks: 22 99 13 71
E-post: post@gjenopptakelse.no
Internett: www.gjenopptakelse.no